

Abū Nuwāsi veiniluule

Helen Geršman

Abū Nuwās¹ al-Ḥasan ibn Hāni² (747/762–813/815) oli Abbassiidide ajastu (750–1258) uuendusperioodi (8.–9. saj) Pärsia päritolu poeet. Oma hariduse sai ta Basras, mida peab enda kodukohaks, ja Kufas², kus õppis luulet ja filoloogiat Ḥalaf ibn ʿAḥmari³ juhendamisel. Pärast õpinguid suundus Abū Nuwās Bagdadi, kus ta võitis Abbassiidide kaliifi Hārūn ar-Rašīdi (valitses 786–809) soosingu ning jäi õukonda ka viimase poja al-Amīni ajal.⁴ Peamiselt seostatakse Abū Nuwāsi *ḥamriyya* ehk veiniluulega, kuid talle kuuluvad ka mõned *zuhdiyya* ehk askeetliku luule näited. Valitsejate lähikondlasena on ta kirjutanud ka panegüürist luulet. Samuti peetakse teda jahiluule taaselustajaks. Tema *dīwān*’is ehk luulekogus on esimest korda jahiluule eraldi kategoriseeritud.⁵

Uuendusperiood araabia luules tähistab vastuhakku traditsioonilistele luule konventsioonidele ja islami kaanonitele. Traditsiooniline araabia luulevorm *qaṣīda* oli muutunud formaalseks ning ei vastanud

¹ Abū Nuwās on al-Ḥasan ibn Hāni² hüüdnimi e *laqab* ja tähendab ‘juukseloki isa’, sest tema kaks juukselokki olid langenud tema õlgadele. (Reynold Alleyne Nicholson. *A Literary History of the Arabs*. Whitefish (Mont.): Kessinger, 19–?, lk 293.)

² Basra ja Kufa on araabia filoloogiaga ja kirjandusliku tegevusega seotud linnad tänapäevase Iraagi alal ja tähtsad ka selle pooldest, et esindasid omavahel võistlevaid filoloogiakoolkondi.

³ Ḥalaf ibn ʿAḥmar (surn. 796) oli üks kuulsatest *rāwīdest* ehk professionaalsetest luule meelepidajatest ja retsiteerijatest. Ta oli oluline islamieelse luule tundja ja üleskirjutaja. (Gerard Jan Henk van Gelder. *Khalaf al-Aḥmar*. — *Encyclopedia of Arabic Literature*, Volume 2. London: Routledge, 1998, lk 430.)

⁴ R. A. Nicholson 19–?, lk 293.

⁵ Roger Allen. *An Introduction to Arabic Literature*. Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2005, lk 118.

enam muutunud eluolule. Kõrbemotiividel oli vähe seost linnaeluga. Abū Nuwās koos Muslim ibn al-Walīd⁶ ja Baššār ibn Burdigā⁷ olid esimesed, kes kasutasid nn kummalisi uusi luulevõtteid, mis said koondnimetuse *badī*⁸ ning teadus, mis kirjeldab uusi võtteid ka vastavalt *‘ilm al-badī*⁹. Viimane hakkab ka tähistama retoorikateadust (*‘ilm al-balāġa*). Olles mõlemad Pärsia päritolu, kuulusid Abū Nuwās ja Baššār ibn Burd ka nn *šū‘ūbiyya* liikumisse. Seda liikumist iseloomustas idee, et teised rahvad (eriti pärsia rahvad), kes elasid islamimaailma võimu all, omavad kultuuri, mis on sama hea kui araabia kultuur või isegi ülem. Mõlemal luuletajatel esineb selleteemalisi *bayt*’e.¹⁰ Nende päritolu ja kuumine *šū‘ūbiyya* liikumisse mängib väga olulist rolli luuleuuenduste sisseviimisel. Neid võib pidada traditsioonilise *qaṣīda* eraldi teemadesse lammutajateks. Isegi kui *qaṣīda* teemad on põhimõtteliselt esindatud, siis on need kuidagi ümberpööratud kujul või on sümbolid vahetatud teiste, kummaliste vastu.

Traditsioonilise araabia luule, *qaṣīda* luulevormi, sisu osas ollakse eriarvamustel. Araabia luulekriitikud on esitanud erinevaid kategooriaid, millest omapoolse kokkuvõtte on teinud Alan Jones, kes esitab neid järgnevalt. *Qaṣīda*’sid loodi vastavalt neljale eesmärgile (*‘aġrād*): ülistus (*madīḥ*), pilge (*hiġā’*), armastus (*ġazal*) ja lein (*ritā’*). Järgmise kategooria järgi on luulel seitse teemat, mis osaliselt kattuvad eelmisega: ülistus (*madīḥ*), pilge (*hiġā’*), armastus (*ġazal*), lein (*ritā’*), kirjeldus (*waṣf*), enesekiitus (*faḥr*) ja tarkusesõnad (*ḥikma*). Tegemist ei ole ammendava sisujaotusega, vaid millegi väga üldistavaga. Sellest

⁶ Muslim ibn ‘al-Walīd ‘al-‘Anṣārī (u 747–803/823) oli Iraani päritolu Abbassiidide ajajärgu luuletaja. Teda peetakse esimeseks uuendusperioodi luuletajaks, kes rakendas uuenduslikke või kummalisi (*badī*) võtteid *qaṣīda*’s. Kriitikud on teda selle eest kiitnud ning ka hukka mõistnud kui „esimest, kes rikkus luule“. (Hamilton Alexander Gibb. Arabic Literature: An Introduction. Oxford: Clarendon Press, 1963, lk 61.)

⁷ Baššār ibn Burd (u 167 u 714) oli pimedana sündinud Pärsia päritolu poeet, kes jõudis ülistada nii Umajjadide (661–750) kui Abbassiidide ajastu kaliife. Mõned kriitikud on pidanud teda esimeseks uuendajaks, mistõttu kutsuti teda ka „uuendajate isaks“. (Gregor Schoeler. Bashshār b. Burd, Abū ‘l-‘Atāhiyah and Abū Nuwās — ‘Abbasid Belles-Lettres. Cambridge, New York, Port Chester, Melbourne, Sydney: Cambridge University Press, 1990, lk 275–276.)

⁸ Araabia keeles (edaspidi ar. k.) ‘enneolematu, uskumatu, hämmastav’.

⁹ Araabia k ‘teadus uuendusest’.

¹⁰ *Bayt* (ar k ‘telk, maja’) on araabia luules kahest värsireast koosnev luuleüksus, mis peab moodustama tervikmõtte.

on välja jäänud näiteks kannatlikkus (*ṣabr*), õhutus (*taḥrīd*), ähvardus (*tahdīd*) ja jaht (*ṭard*), mida liigitatakse omakorda juba eelpool mainitud eesmärkide ja teemade alla.¹¹ Kui nüüd nende kategooriate kõrval esitada Abū Nuwāsi *dīwān*'i sisuline jaotus, siis nähtub selgelt, kuidas *qaṣīda* eesmärgid ja teemad on muutunud eraldiseisvaks. Nimelt jaotub tema luulekogu veini- (*ḥamriyya*) ja armastusluuleks (*ḡazal*), ülistusteks (*madḥ*), pilgeteks (*hiḡāʿ*), eleegiateks (*ritāʿ*), askeetlikuks (*zuḥd*) ning jahiluuleks (*ṭard*).¹²

Qaṣīda algab traditsiooniliselt nostalgilise armastusega seotud sissejuhatusega (*nasīb*), mis läheb üle nn „vabanemiseks“ (*taḥalluṣ*) ja edasi kaameliga reisimise vormis lahkumiseks (*raḥīl*) ning sellele järgneb üks *ʿaḡrād*'ide seast.¹³

Veiniteema ei olnud luules täiesti enneolematu. Islamieelsel ajal luuletas veinist Maymūn ibn Qays, tuntud nimega al-ʿAʿšā (surn. u 630). Umajjaadide ajal kirjutas veinijoomisest kristlasest poeet al-ʿAḥṭal, samuti ka Umajjaadide kaliif al-Walīd ibn Yazīd (surn. 744).¹⁴

Järgnev veinilaul pärineb Abū Nuwāsi *dīwān*'ist.¹⁵ Veinilaul on *kāmil-meetrumis*¹⁶ ja koosneb 25st *bayt*'ist. Luuletus järgib *qaṣīda* sisulisi struktuuriosi ning üleminekuid, kuid seda, nagu eelpool sai kirjeldatud — kummalisel ja ümberpööratud kujul.

1.–3./4. *bayt*'is jäljendab traditsioonilist *qaṣīda* sissejuhatust, kus poeet peaks olema jõudnud vanale laagriplatsile kõrbesse ning leiab sealte märke kunagistest juhtumistest, mida ta nostalgiliselt meenutab. Selline laagriplatsile jõudmine ehk *ʿatlāl*-motiiv on Abū Nuwāsil vaetatud mälestuseks vanast ajast, kui ta oli veel noor ja elas Basras. Vihje Basrale annavad seal asuvate turgude nimed. Mitte ainult noorusmaa, vaid ka islami usk ja *murūʿa* ajastu on möödunud ning liivaks saanud.

¹¹ Alan Jones. Early Arabic Poetry, Vol. 1: Marāthi and Suʿlūk Poems. Reading: Ithaca Press, 1996, lk 2.

¹² Al-Ḥasan ibn Hāniʿ. Dīwān Abi Nuwās. Koostaja Aḥmad ʿAbd al-Maḡīd al-Ġazālī. Bayrūt: Dār al-Kitāb al-ʿArabī, 2007, lk 567.

¹³ Vt nt A. Jones 1996, lk 7–8; R. Allen. 2005, lk 77; R. A. Nicholson 19–?, lk 77–78.

¹⁴ R. Allen 2005, lk 112–113.

¹⁵ Al-Ḥasan ibn Hāniʿ 2007, lk 25–26.

¹⁶ Araabia luulemeetrumeid on 16. Meetrumeid uuris ja süstematiseeris leksikograaf ja filoloog al-Ḥalīl ibn Aḥmad (surn. 791). Tema nimetas 15 meetrumit ning al-ʿAḥfaš lisas nendele veel ühe.

5.–7. *bayt*'is on sisse toodud aja ja saatuse motiiv, mis seostub *ḥikma*-teemaga. Saatuse ja aeg hävitavad kõik oma teel, miski ei jää nendest puutumata. Jälgides motiivide järjestust, on põnev täheldada, et kõigepealt kadusid islami usk ja *murū'a*. Seejärel mainitakse kõigeliigutajana aega.

8.–9. *bayt*'is kulus ära poeedi kannatlikkus (*ṣabr*), üks *murū'a* omadustest, mis lõppes samuti, kuigi veidi hiljem kui *murū'a* ise. 9. *bayt*'is viidatakse islamieelsele uskumusele, et surm on lõplik. Antud *bayt*'id meenutavad nn vabanemist (*taḥalluṣ*).

10. *bayt*'is on poeet asunud elama Bagdadi, veiniga seotud paikadesse Quṭrubbul ja al-Karḥ.

15. *bayt*'is tekib liikumine uue elu poole, mida võib pidada reisi-*raḥīl*) osaks *qaṣīda*'s. Eelnevad *bayt*'id (11–14) on sissejuhatuseks lahkumisele.

16. *bayt*. Veiniluules sümboliseerib vein naist ja vastupidi. Antud juhul ajastutest kogenud naine on kui vana vein. Sellele järgneb kahe-mõtteline veinipudeli avamine (17–19).

23.–24. *bayt*. Kui muslimitele polnud veinijoomine lubatud, siis kristlastel selline keeld puudus. Kristlased olid ka tuntud veinivalmistajad. Poeet jumalikustab veini. Uueks saanud korra on veinitaevas maa peal.

Abū Nuwās ütleb veiniluules:

1. 'afā l-muṣallā wa-'aqwati l-kuṭubu	* minnī fa-l-mirbadāni ¹⁷ fa-l-lababu
2. fa-l-maṣḡidu l-ḡāmi'u l-murū'atu wa-d-	* dīnu 'afā fa-ṣ-ṣiḡānu fa-r-raḡabu
3. manāzilu qad 'amartuhā yaf'an	* ḡatta badā fī 'iḡārī ṣ-ṣahabu
4. fī fityatin ka-s-suyūfi hazzahumu	* ṣarḡu ṣabābin wa-zānahum 'adabu
5. ṭumma 'arāba z-zamānu fa-ḡtasamū	* 'aydī sabā fī l-bilādi fa-nṣa'abū
6. lan yuḡlifa d-dahru miṭṭlahum 'abadan	* 'alayya hayhāta ṣa'nuhum 'aḡabu
7. lamma ṭayaqqantu 'anna rawḡatahum	* laysa lahā mā ḡayītu munḡalabu
8. 'ablaytu ṣabran lam yublihi 'aḡadun	* wa-ḡtasamatnī ma'āribu ṣu'abu
9. ka-dāka 'innī 'iḡā ruzi'tu 'aḡan	* fa-laysa baynī wa-baynahu nasabu
10. Quṭrubbulun marbaī wa-lī bi-qurā l-	* karḡi maṣīfun wa-'ummī l-'inabu

¹⁷ Araabia k 'kaks Mirbadi', siinkohal on mõeldud siiski ühte Mirbadi turgu, kuid meetrumist tingituna on kasutanud luuletaja „eriluba“ muuta araabia keele grammatikat.

11. turđi'unī darrahā wa-talḥafunī * bi-zillihā wa-l-hağīru yaltahibu
 12. 'idā tanathu l-ğuşūnu ğallalanī * faynānu mā fī 'adīmihī ğuwabu
 13. tabītu fī ma'tamin ḥamā'imuhu * ka-mā turattī l-fawāqidu s-sulubu
 14. yahubbu šawqī wa-šawqhunna ma'an * ka-'anna-mā yastaḥiffunā ṭarabu
 15. fa-qumtu 'aḥbū 'ilā r-riḍā'i ka-mā * taḥāmala t-tiflu massahu sağabu
 16. ḥattā taḥayyartu binta daskaratin * qad 'ağamathā s-sinūnu wa-l-ḥiqabu
 17. hataktu 'anhā wa-l-laylu mu'takirun * muhalhala n-nasğī mā lahu hudubu
 18. min nasğī ḥarqā'a lā tušaddu lahā * 'aḥiyyatun fī t-ṭarā wa-lā ṭunubu
 19. tumma tawağğā'tu ḥaşrahā bi-šabā l- * 'iṣfā fa-ğā'at ka-'annahā lahabu
 20. fa-stawsaqa š-šurba li-n-nadāmā wa-'ağ * rāhā 'alaynā l-luğaynu wa-l-ğarabu
 21. 'aqūlu lamma taḥākayā šabahan * 'ayyuhumā li-t-tašābuhi d-ḍahabu
 22. humā sawā'un wa-farqu baynahumā * 'annahumā ğāmidun wa-munsakibu
 23. mulsun wa-'amtāluhā muḥaffaratun * šuwwira fihā l-qusūsu wa-š-şulubu
 24. yatlūna 'inğīlahum wa-fawqahumu * samā'u ḥamrin nuğūmuhā l-ḥababu
 25. ka-'annahā lu'lu'un tubaddiduhu * 'aydī 'aḍārā 'afdā bi-hā l-la'ibu

1. minust on minema pühitud palvekoht ja maha on jäänud düünid
 samuti ka Mirbadi¹⁸ ja Lababi¹⁹ turud
2. samuti kummarduskoht, mis ühendab, vooruse²⁰ ja
 religiooni²¹ on minema pühitud kui aṣ-Şihān ja ar-Raḥab²²
3. paigad, kus ma veetsin oma nooruse,
 kuni habemesse ilmus valget
4. noormeeste seas, kes kui mõõgad, raputatud
 õitsvast noorusest ning ehitud heade kommetega

¹⁸ Mirbad on Basra linnas asunud vana kaamelituru nimi. Pärast islami tulekut, Umai-
 jaadide ajastu alguses, hakkas Mirbadi turg asendama iidset 'Ukāzi turgu, kus peeti
 hõimuluuletajate võistlusi. Mirbadi turul vahetasid pilkeridu näiteks kuulsad Umai-
 jaadide ajastu luuletajad Ğarīr ja al-Farazdaq.

¹⁹ Turu nimetus Basra linnas, vt kommentaari allmärkuses nr 14.

²⁰ Araabia k *murū'a* või *muruwwa* tähistab vooruse või mehelikkuse mõistet islami-
 eelses Araabias. Selle mõiste alla kuulusid näiteks suuremeelsus võidetud vaenlase üle,
 julgus, kannatlikkus hädas, sõnast kinnipidamine, külalislahkus ja külaliste kaitsmine.

²¹ Araabia k *dīn*, islami usk, mis vahetas välja *murū'a* (vt allmärkust nr 16) kontseptsiooni.

²² Araabia k *ṣaḥn*, mitm. *ṣihān*, on maja või mošee sisehoov. Araabia k *raḥba*, mitm.
raḥab — 'lai, avar', näiteks antud juhul lai või avar koht. Viidatakse Basra mošeele, koolidele.

5. seejärel tõi aeg oma piinad, mis levisid
üle kogu maa nagu Saabalaste²³ endine võimsus
6. saatus²⁴ ei loo nende sarnaseid enam kunagi
minu jaoks, imestusväärne on nende lugu
7. kui ma sain teada, et nende lahkumine
on pöördumatu minu elu ajal
8. siis kulus ära minu kannatlikkus²⁵ nagu eikellelgi teisel
ja mind lõhestasid mitmed soovid
9. nõnda, et kui ma jään ilma vennast
pole meie vahel enam mingit seost²⁶
10. Quṭrubbul²⁷ on minu kevadresidents, mul on
al-Karḥi²⁸ külades suvituskoht ning minu ema on viinamari
11. ta imetab mind oma rinnast ning mässib mu
oma varju keskpäeva kuumuse lõõma ajal
12. kui [viinamarja] väädid kaarduvad, siis ehivad nad mind riidesse
pikad külluslikud looklevad, mille pinnal pole avast
13. tuvid veedavad öö puuris
nagu leinajad nutavad taga kadunukest
14. minu iha on tärpanud nagu nende omagi
nagu oleks tugev tunne meid meeletuks teinud
15. nii ma ronisin imema
nagu laps ajab end näljatundest jalule
16. kuni valisin külatüdrukku,
kes proovitud aastatest ja aegadest
17. ma rebisin talt, kui öö oli pime,
narmasteta kergest riidest peene rõiva

²³ Saabalased oli Lõuna-Araabia rahvas, kes elasid Jeemeni aladel. Nendelt on säilinud raidkirju lõuna-araabia keeles.

²⁴ Araabia k *dahr*, võib tõlkida 'aeg, saatus, ajastu'. Islamieelne kontseptsioon saatuses/ajast, mis hävitab kõik oma teel ning selle üle kaebamine on iseloomulik *ḥikma*-teemale ning hilisemale askeetlikule luulele.

²⁵ Kannatlikkus, araabia k *ṣabr*, kuulus islamieelsete *murūʿa* väärtuste hulka.

²⁶ Islamieelsete uskumuste järgi polnud elu pärast surma.

²⁷ Koht Bagdadi ja ʿUkbarāʾ vahel, kus poeedid, pidutsejad ja pillajad käisid veini joomas.

²⁸ Bagdadi äärelinn.

18. rumalale naisele kuuluvast materjalist, kes ei vaja
vau maa sisse ega nõöre
19. siis ma torkasin teda pihast naaskli
otsaga²⁹ ning ta voolas kui tuleleek
20. ja joomakaaslased said juua
ning hõbe ja kuldnõud jagasid meile teda
21. nende sarnasuse tõttu ütlesin
kumb neist on tõeline kuld
22. nad olid samasugused, vahe nende vahel
oli vaid, et üks tahke, teine vedel
23. mõned olid siledad ja saledad
teistele sarnastele oli graveeritud pildid preestritest ja ristidest
24. ette lugemas Piiblit, samas kui nende kohal
oli veinitaevas, mille tähtedeks veinimullid
25. mis kui pärlid laialipillutud
mänguhoos neitsite kätes

²⁹ Pihast torkamine ehk veininõu avamine.